

Зверєва І.Д., доктор педагогічних наук, професор, виконавчий директор Українського фонду "Благополуччя дітей";
Безпалько О.В., доктор педагогічних наук, директор Інституту психології і соціальної педагогіки КМПУ ім. Б.Д.Грінченка

Аналіз опитування практиків соціальної сфери щодо проблеми жорстокого поводження дітьми

З метою оцінки ситуації щодо жорстокого поводження з дітьми та аналізу стану профілактичної роботи з цієї проблеми у пілотних районах м. Києва, де впроваджується проект (Дарницький, Оболонський, Подільський та Святошинський) було проведено опитування 101 шкільного психолога та 47 спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (надалі спеціалісти ЦСССДМ).

Майже третина опитаних вважають, що наразі жорстоке поводження з дітьми є дуже поширеним явищем, а близько половини зазначають, що жорстоке ставлення до дітей має місце (рис.1). Таким чином можна констатувати, що жорстоке поводження з дітьми є однією з гострих проблем у м. Києві, яка потребує нагального вирішення.

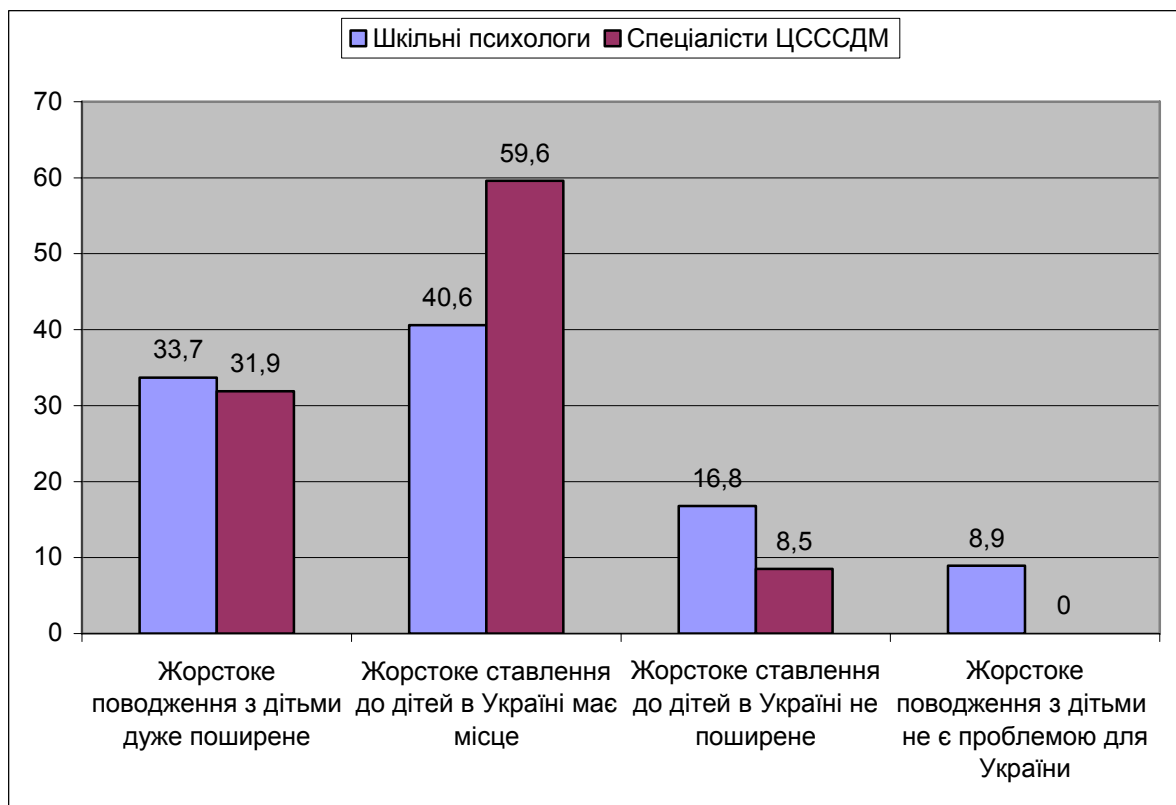

Рис.1. Розподіл відповідей респондентів на питання „Як Ви вважаєте наскільки гострою для України є проблема жорстокого поводження з дітьми?“

Близько 80% опитаних зазначають, що найбільш поширеним є психологічне насильство щодо дітей. Так, 87% спеціалістів центрів соціальних служб та 92% шкільних психологів зазначили, що стикалися з випадками залякування, приниження, відштовхування, занедбаності дітей у сім'ях.

Близько 40% опитаних вказали на поширеність фізичного насильства. Так, випадки фізичного насильства щодо дитини у сім'ї помічали 96% спеціалістів ЦСССДМ та 78% шкільних психологів.

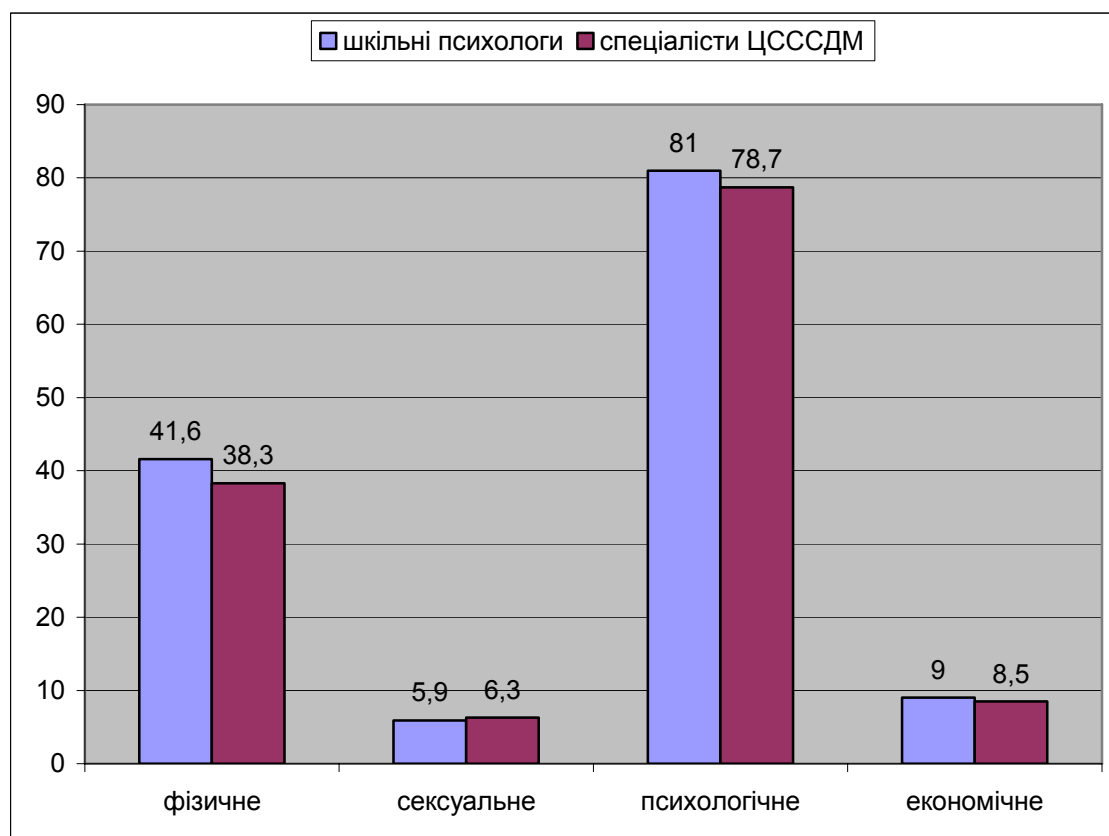

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на питання „Який вид насильства щодо дітей найбільш поширений?“ (можна було обирати кілька варіантів відповідей)

Як видно з рис. 3, 4 переважна більшість спеціалістів вживала належних заходів щодо попередження подальших випадків насильства та допомоги потерпілим. Хоча досить тривожним є той факт, що близько третини практичних психологів не втручалися в ситуацію, оскільки 19% не знали, як це правильно зробити, 10% не мали можливостей, а 17 % не вірили, що це дасть позитивний ефект. Варто зазначити, що близько 14% опитаних психологів, зазначали, що дотримуючись принципу конфіденційності, вони не втручалися у ситуацію на прохання дитини, якій надавали консультацію чи психотерапевтичну допомогу.

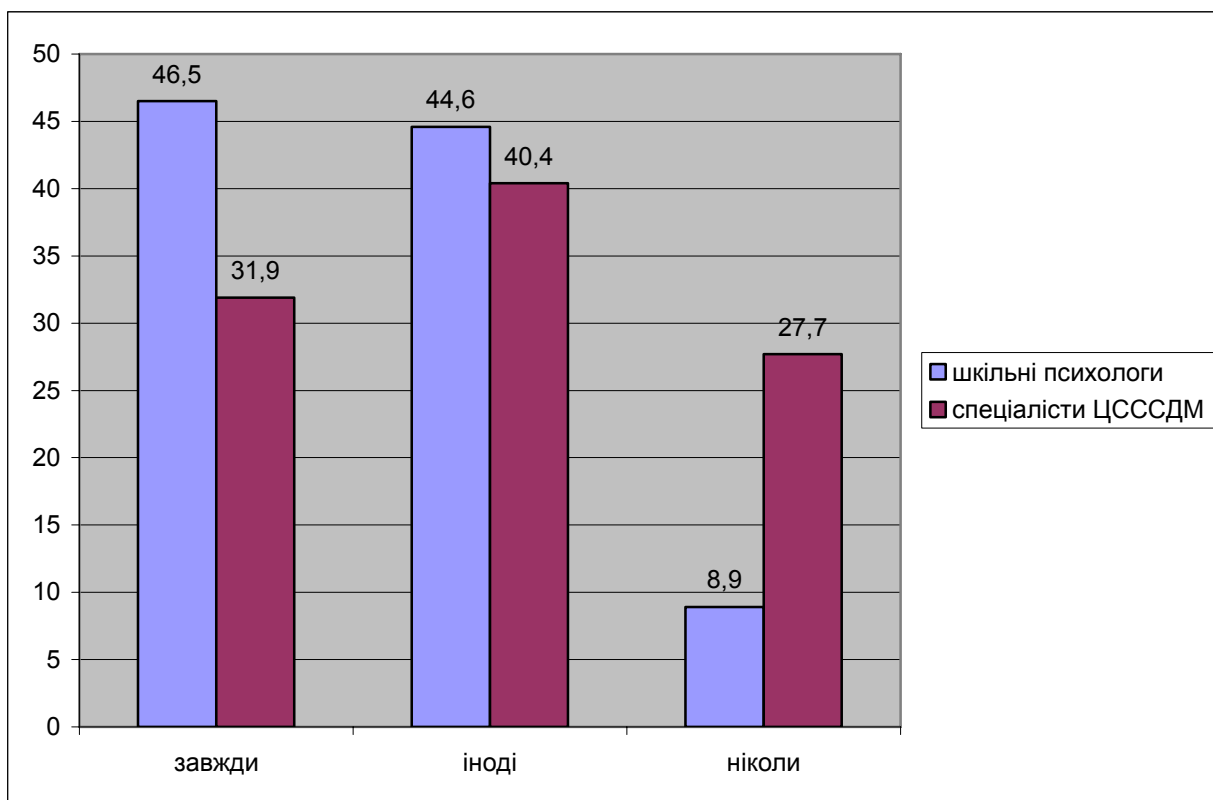

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на питання „Чи вживали Ви належних заходів при виявленні випадків насильства щодо дитини?“

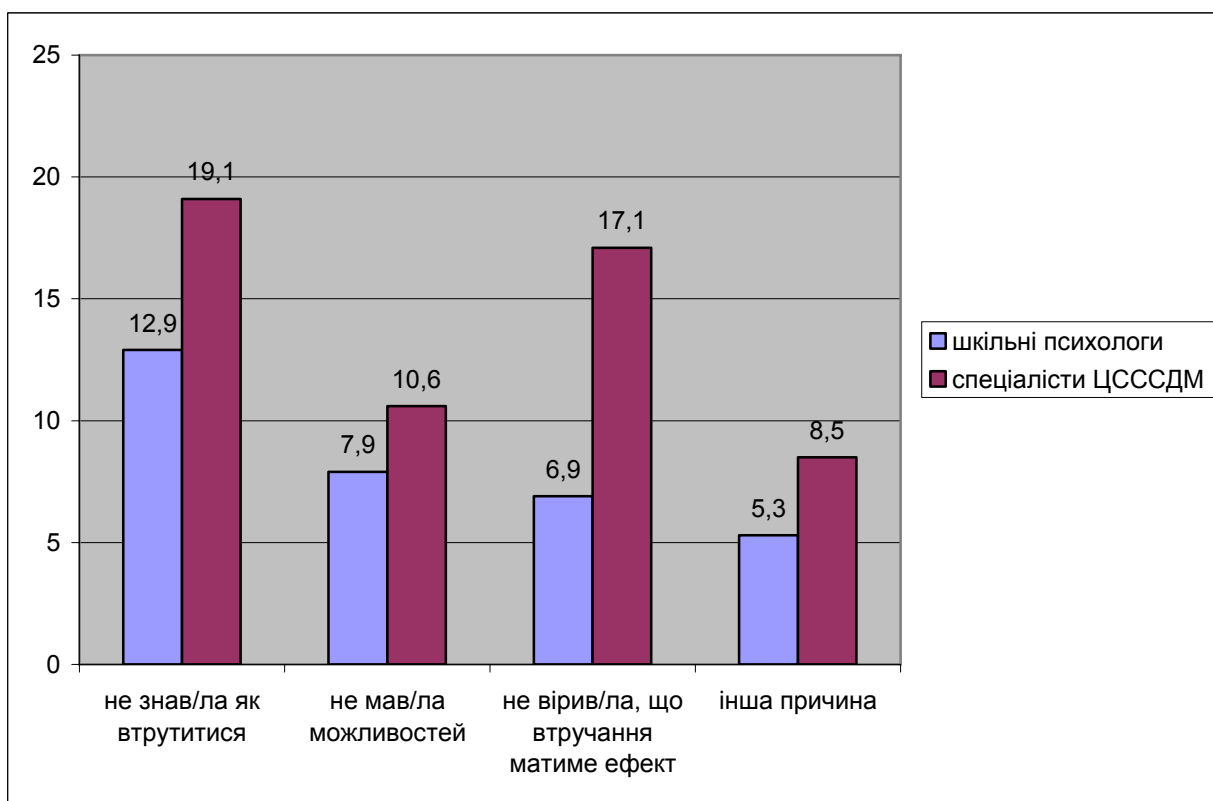

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на питання „Якщо Ви не вживали належних заходів, то з якої причини?“

Близько 80% шкільних психологів проводять необхідну роботу з батьками та дітьми у виявленні випадків жорстокого поводження (рис. 5). При цьому переважно, вони діють у межах своєї компетенції і майже не інформують представників інших служб про випадки жорстокого поводження з дитиною, щоб долати цю проблему разом. Більш орієнтовані на співпрацю з службою у справах дітей та міліцією спеціалісти ЦСССДМ. Це є закономірним, оскільки вони переважно працюють з проблемними сім'ями та сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах.

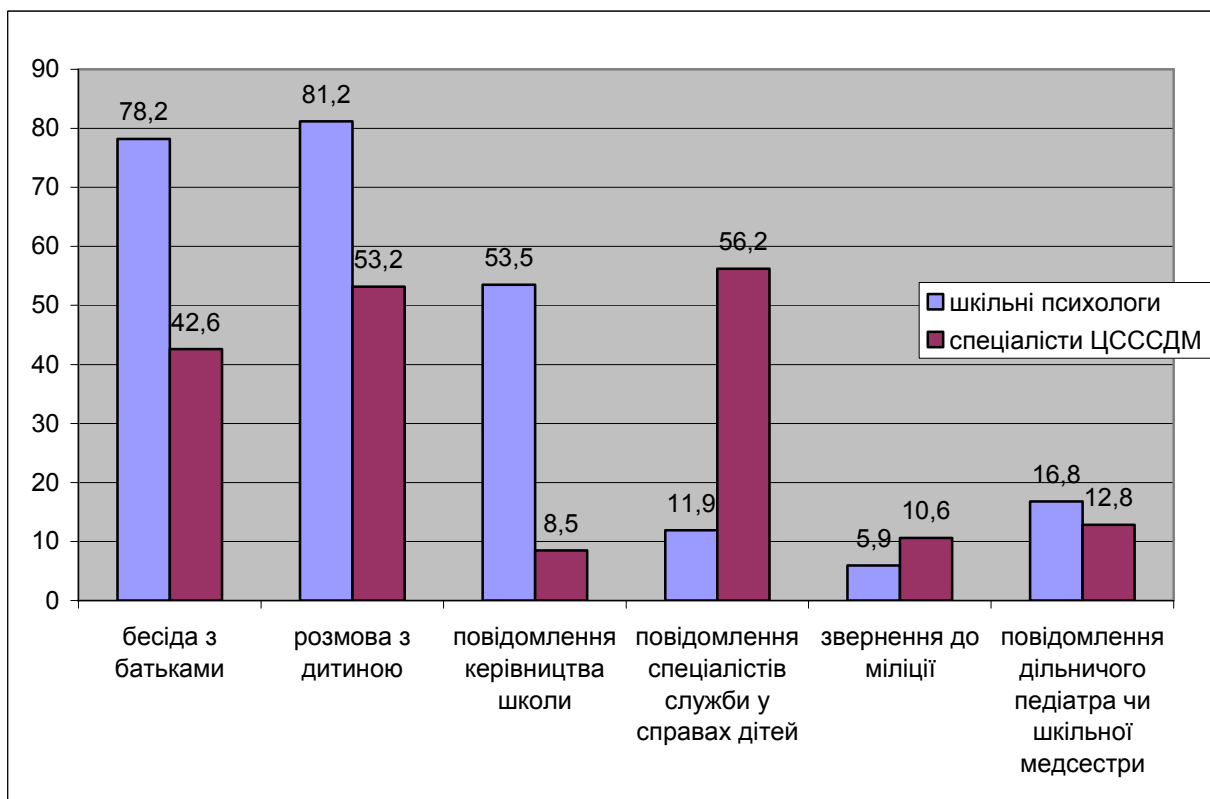

Рис.5. Розподіл відповідей на питання „Яких саме заходів Ви вживали, коли дізнавалися про випадки насильства щодо дитини?“

Очевидно, що ефективність роботи щодо попередження та подолання проблеми жорстокого поводження з дітьми, якість надання цільовим групам необхідних соціальних послуг обумовлені рівнем підготовленості до неї фахівців. Як показало опитування, більшість спеціалістів професійно не готові до такої роботи. Так, близько половини фахівців не змогли чітко вказати зовнішні та емоційно-поведінкові ознаки дитини, яка зазнавала фізичного та психологічного насильства (рис. 6). Це свідчить про те, що вони не володіють засобами візуальної діагностики, яка так важлива у роботі з дітьми. Варто зазначити, що має місце певна невідповідність у відповідях респондентів. Більшість із них зазначали, що проводять різні форми роботи з дітьми та батьками щодо попередження насильства. Проте разом з цим не могли чітко визначити поведінкові та візуальні ознаки дитини, яка зазнала певного виду насильства. Однією з основних форм роботи опитані називають індивідуальну бесіду з дитиною, хоча в переважній

більшості випадків потрібний комплекс заходів для надання кваліфікованої допомоги дитині.

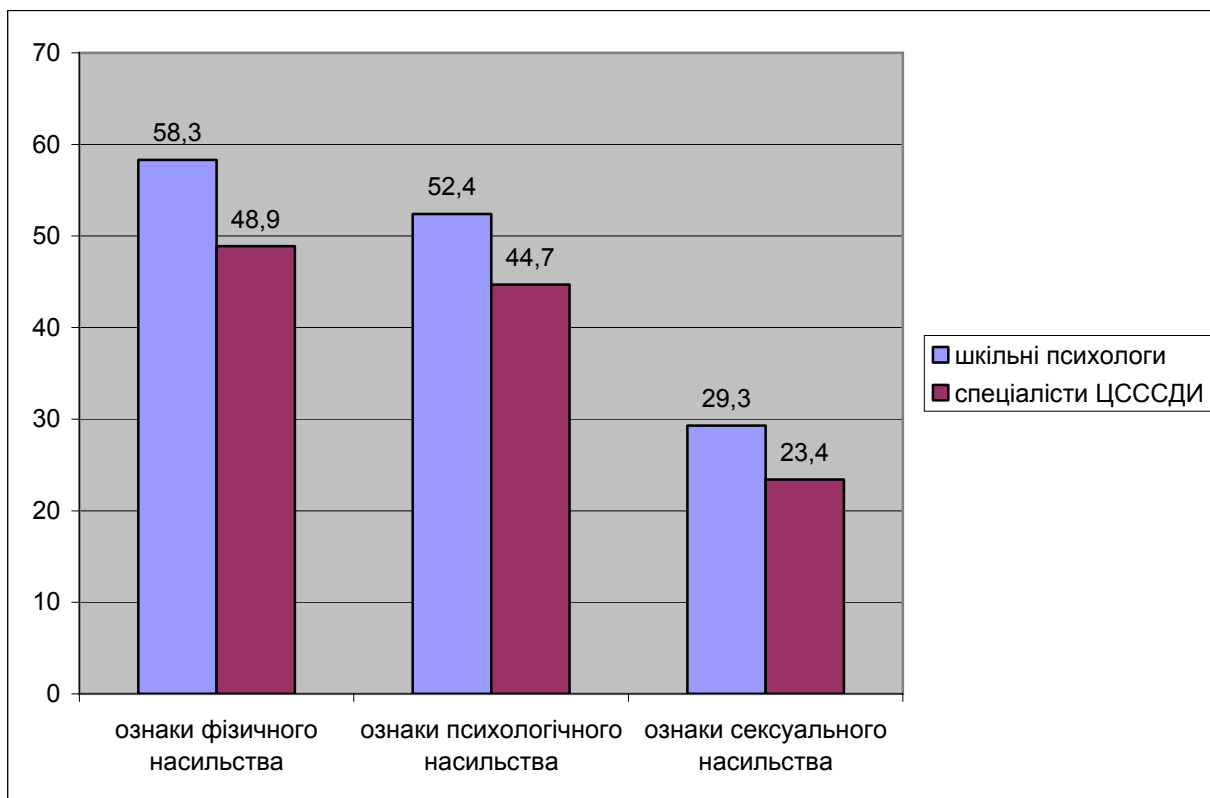

Рис. 6. Кількість респондентів, які чітко перерахували зовнішні та поведінкові ознаки зазначених видів насильства

Майже 60% опитаних зазначили, що не мають необхідних умінь та навичок у сфері профілактики та допомоги постраждалим від насильства, 40% вказали на недостатність інформації з питань жорстокого поводження з дітьми (рис. 7). Проблемною зоною для шкільних психологів є незнання законодавчої бази та міри повноважень у випадках втручання в ситуаціях насилля у сім'ї. Значною проблемою для шкільних психологів є також відсутність необхідної методичної літератури щодо організації профілактичної роботи з попередження насильства щодо дитини у сім'ї. Все це обмежує їх можливості щодо впровадження нових технологій профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми та не дає можливість забезпечити належну кількість і якість соціальних послуг.

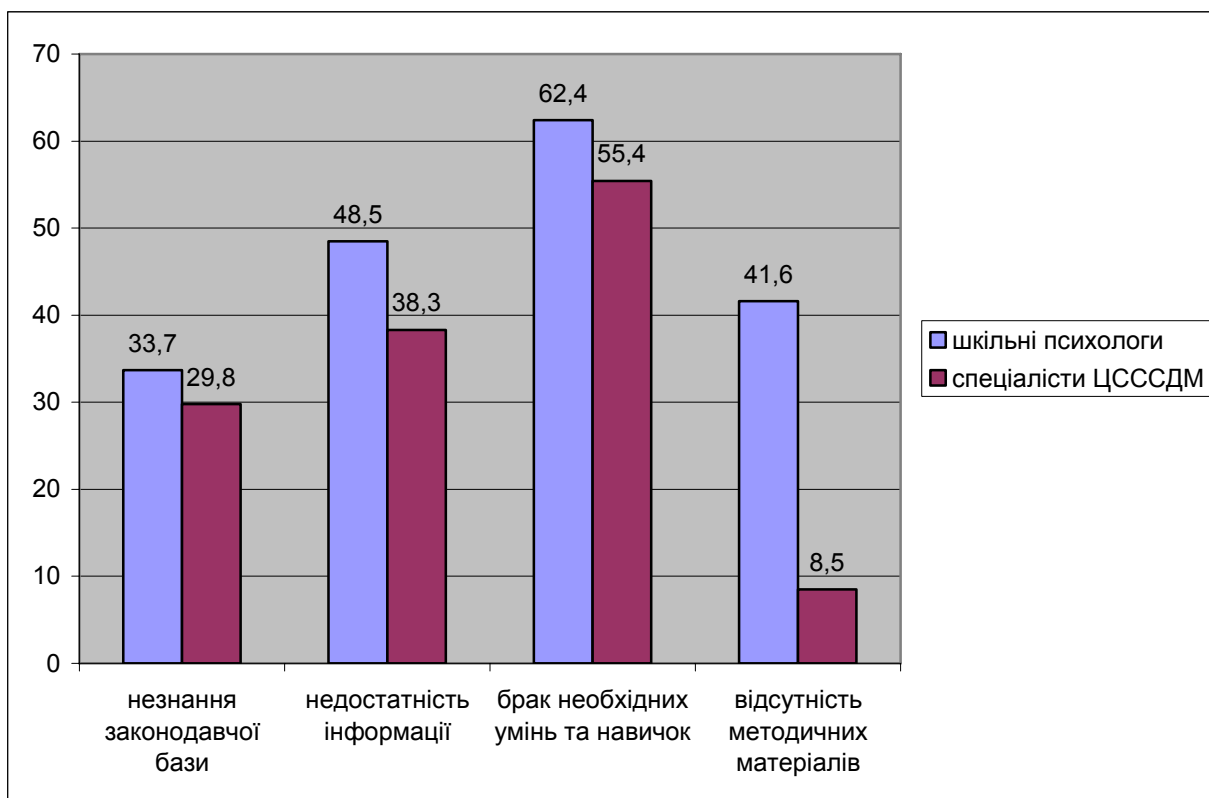

Рис. 7. Розподіл відповідей респондентів на питання „Які труднощі виникають у процесі профілактичної роботи та підтримці дітей, котрі зазнали насильства?”

Аналіз анкет респондентів дає підстави констатувати, що переважно у своїй практичній роботі вони надають просвітницькі, інформаційні та психологічні послуги. Спеціалісти ЦСССДМ переважно проводять тренінги для дітей на базі загальноосвітніх навчальних закладів, інформують батьків про наслідки жорстокого поводження з дитиною під час занять у школі для батьків, розповсюджують інформаційні матеріали серед дітей та дорослих з питань запобігання насильству та правилах поведінки з агресором, надають психологічні та юридичні консультації, соціальне інспектування сімей, у яких є ризик насильства щодо дітей.

Пріоритетними формами роботи шкільних психологів є лекції для батьків, тематичні тренінгові заняття для дітей, індивідуальні консультації, психотерапевтичні заняття з елементами психогімнастики та арт-терапії. Варто зазначити, що лише поодинокі респонденти назвали теми занять і тренінгів для батьків та дітей. Таким чином можна констатувати, що в профілактичній роботі з попередження та подолання наслідків насильства спеціалісти використовують традиційні форми роботи і майже не впроваджують спеціальні послуги для окремих цільових груп дітей та батьків.